

УДК 811.112.2'42:003.012:336.74(4-11+4-12)«19»
DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2026-217-38>

ВЕРБАЛЬНІ ПАТЕРНИ НІМЕЦЬКИХ ОКУПАЦІЙНИХ ГРОШОВИХ ЗНАКІВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ. ЯК СЕМІОТИЧНИЙ КОД ВЛАДИ

VERBAL PATTERNS OF GERMAN OCCUPATION CURRENCY IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE IN THE FIRST HALF OF THE TWENTIETH CENTURY AS A SEMIOTIC CODE OF POWER

Скопненко О. І.,

orcid.org/0000-0002-6814-5041

*кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник,
заступник директора з наукової роботи*

Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні Національної академії наук України

Скопненко М. О.,

orcid.org/0009-0006-9083-8465

*магістрант кафедри германської філології та перекладу
Навчально-наукового інституту філології*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті розглянуто вербальні патерни німецьких окупаційних банкнот періоду Першої та Другої світової воєн у країнах Центральної та Східної Європи як семіотичні коди влади. Вербальні патерни грошових знаків – це стійкі текстові формули, що легітимізують владу, подають інформацію про джерело фінансового забезпечення засобів платежу й несуть різноманітну ідеологічну інформацію, зокрема й про мовну ідеологію. Написи на грошових знаках стали важливим елементом мовного ландшафту, вивчення якого опинилося в центрі досліджень сучасної соціолінгвістики. Установлено, що під час Першої світової війни остмарки та острублі (окупаційні грошові знаки, емітовані для Литви й Латвії) містили написи німецькою, литовською, латиською та польською мовою без чіткої організації ідеологічного повідомлення. Натомість у період Другої світової війни патерни набувають виразного ідеологічного структурування. Написи на бонах, випущених для різних зон окупації, демонструють культурну ієрархію, у якій домінують становище посідає німецька мова, а інші мови опиняються в підлеглий позиції. Проте ця підлеглисть може бути виражена або імпліцитно (як-от у злотих і леях, емітованих для польської та румунської зон окупації), або експліцитно (як це виявлено в патернах корон, випущених для протекторату Богемія і Моравія, та лір, емітованих для Словенії). Розподіл мов і функцій написів безпосередньо корелює з місцем відповідних територій в ідеологічній системі окупаційної влади. Патерни банкнот свідчать, що чеська, словенська та українська мови переважно використані як інструмент донесення інформації для підконтрольного населення, а румунська та польська мови на грошових окупаційних знаках набувають додаткової символічної функції ілюзорної самодостатності, оскільки написи на злотих і леях одномовні. Вербальні патерни грошових знаків доцільно вивчати в контексті мультимодальної репрезентації влади.

Ключові слова: лінгвосеміотика, вербальний патерн, грошовий знак, семіотичний код влади, мовна ідеологія, німецька мова, Центральна та Східна Європа.

The article examines the verbal patterns of German occupation banknotes issued during the First and Second World Wars in the countries of Central and Eastern Europe as semiotic codes of power. Verbal patterns of currency are understood as stable textual formulas that legitimize authority, provide information about the source of financial backing of the means of payment, and convey various types of ideological information, including aspects of language

© Скопненко О. І., Скопненко М. О., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

ideology. Inscriptions on banknotes became an important element of the linguistic landscape, the study of which has come to the forefront of contemporary sociolinguistic research. It has been established that during the First World War, the ostmark and ostruble (occupation currencies issued for Lithuania and Latvia) contained inscriptions in German, Lithuanian, Latvian, and Polish without a clearly structured ideological message. In contrast, during the Second World War, verbal patterns acquired a distinctly structured ideological character. Inscriptions on banknotes issued for different occupation zones demonstrate a cultural hierarchy in which the German language occupies a dominant position, while other languages are placed in subordinate roles. However, this subordination may be expressed either implicitly (as in the case of zlotys and lei issued for the Polish and Romanian occupation zones) or explicitly (as observed in the patterns of crowns issued for the Protectorate of Bohemia and Moravia and lira issued for Slovenia). The distribution of languages and the functions of inscriptions directly correlate with the position of the respective territories within the ideological system of the occupying power. The patterns of banknotes indicate that Czech, Slovenian, and Ukrainian were primarily used as instruments for conveying information to the controlled population, whereas Romanian and Polish on occupation currency acquired an additional symbolic function of illusory self-sufficiency, as inscriptions on zlotys and lei were monolingual. Verbal patterns of currency should be studied within the framework of the multimodal representation of power.

Key words: linguosemiotics, verbal pattern, currency, semiotic code of power, language ideology, German language, Central and Eastern Europe.

Постановка проблеми. Дослідження текстових компонентів, розміщених на грошових знаках окупаційних режимів, постає як складна міждисциплінарна проблема, що потребує інтеграції підходів з різних галузей гуманітарного знання. Ідеться не лише про історіографічний аналіз, а й про залучення методологічного інструментарію лінгвістики, нумізматики, боністики, семіотики, соціології, політології та ідеологічних студій. Такий комплексний підхід зумовлений тим, що грошові знаки в умовах окупаційних режимів виконували набагато ширшу функцію, ніж просто засобу економічного обміну. Банкноти й монети здавна стали символами влади, інструментів її легітимації та каналів трансляції політичних і правових норм.

У цьому контексті грошові знаки доцільно розглядати як носіїв специфічних текстів, що формують особливий комунікативний простір самопрезентації влади та встановлення правил взаємодії панівного режиму з підконтрольним населенням. Через мовні формули, розміщені на грошах, відбувається не лише інформування, а й нав'язування певних моделей сприйняття дійсності. Це забезпечують, зокрема, мовний вибір, структура написів, їхня ієрархія та композиція. Названі елементи стають важливими індикаторами політики контролю та підпорядкування.

Особливого значення набуває той факт, що в умовах окупації грошові знаки виступають одним із найбільш масових і повсякденних носіїв офіційного дискурсу. Вони циркулюють серед населення, постійно відтворюючи певні мовні й ідеологічні моделі, тим самим закріплюючи їх у свідомості. Отже, аналіз текстів на банкнотах дозволяє глибше зрозуміти механізми символічного впливу влади та способи конструювання мовного простору окупованих територій.

Банкноти й монети як носії ідеологем, виражених мовними формами, мало досліджені [1, с. 136; 2]. Найчастіше грошові знаки вивчають у межах боністики й нумізматики, що зазвичай залишають поза увагою лінгвoseміотичне наповнення цих артефактів. Задовільно проаналізувати ідеологеми, виражені мовними засобами, без залучення мовознавчих інструментів, неможливо. Грошові знаки, володіючи вираженою мультимодальністю, відіграють одну з найголовніших ролей у візуалізації державної ідеології, зокрема мовної. Через розглядані тексти держава проєктує свою волю [3; 4, с. 244] та візуалізує мовну політику [5, с. 102]. Тому актуальність вивчення текстів, наявних на грошових знаках, безперечно для багатьох гуманітарних наук.

Попри очевидну значущість грошових знаків як носіїв інформації, їхнє мовне оформлення мало вивчене в сучасній гуманітаристиці з погляду реалізації символічної функції цих реалій. Текстове наповнення грошових знаків, емітованих для різних зон німецької окупації, потребує всебічного лінгвістичного аналізу. Об'єктом дослідження стали банкноти, випущені в першій половині ХХ ст. німецькими окупаційними адміністраціями в різних країнах (крім України),

предметом – мовні й ідеологічні патерни написів цих артефактів. В умовах окупації емітенти використовували мови завойованих територій з неоднаковими функціями для утвердження легітимації, нормативного регулювання та символічного впливу. Вивчення спільних і відмінних рис у текстовому оформленні окупаційних банкнот дасть змогу встановити не лише параметри мовної політики, вираженої через фінансові механізми, а й покаже роль мови (мов) як символу (символів) та інструмента влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У межах сучасних семіотичних і соціолінгвістичних досліджень поступово формується підхід, який дозволяє розглядати грошові знаки як елемент мовного ландшафту. Аналізовані артефакти виступають важливими індикаторами культурної політики, оскільки через них держава або окупаційна адміністрація репрезентує певні культурно-політичні ієрархії, визначає статуси мов і формує уявлення про легітимні мовні практики. Використання в публічному просторі тієї чи тієї мови – або ж її свідомо відсутність – стає істотним чинником візуалізації мовної політики.

З огляду на це аналіз текстових формул на грошових знаках відкриває можливість дослідження не лише мовних, а й ширших ідеологічних процесів, виражених мультимодальними засобами. На думку П. Кроскріті [3] та Я. Бломмерта [4], через різні елементи мовного ландшафту можна виявити ті ідеологічні засади, які політична влада прагне зробити видимими для суспільства. Грошові знаки в цьому сенсі особливо цінний матеріал, адже вони поєднують у собі текст, невербальну символіку та інституційні маркери влади.

Традиція дослідження мовних патернів банкнот лише формується. При цьому *патерни* розуміємо як «стійку формулу тестового оформлення, відтворювану на банкнотах різних емісій», «не лише як лінгвальне явище, а передусім як ідеологічну константу, що проєктує владу через мову» [2, с. 41].

Сьогодні мовний ландшафт вважають одним з базових понять відносно нового напрямку соціолінгвістичних досліджень. Дослідники часто інтерпретують мовний ландшафт як своєрідне відображення мовної політики та її публічне втілення в просторі суспільної комунікації [6, с. 112; 7, с. 5]. Інакше кажучи, мовне наповнення розрахункових артефактів можна розглядати в ролі видимого результату тих політичних, культурних і соціальних процесів, що визначають функціонування мов у певному суспільстві. Мовний ландшафт відображає не лише фактичне функціонування мов у публічному просторі, а й демонструє, які саме мовні коди отримують символічний статус і стають легітимними в офіційному дискурсі. На думку С. Даль Негро, «мовний ландшафт робить мовну політику одразу видимою» [8, с. 206]. Ця видимість пов'язана передусім з тим, що мови, які з'являються в публічному дискурсі, виконують не лише комунікативну, а й символічну функцію: вони свідчать про статус мов, ієрархію культур і розподіл влади в суспільстві.

З цієї причини науковці приділяють значну увагу аналізу соціального та культурного розміщення знаків у межах мовного ландшафту. Дослідники прагнуть з'ясувати, як матеріальні об'єкти публічного простору – вивіски, написи, офіційні таблички чи інші знакові елементи – відображають соціальні відносини та структуру влади. У цьому контексті важливий підхід, запропонований у праці Р. Сколлона та С. Сколлон [9]. Згадані лінгвісти розглядають мовний ландшафт як складну систему знаків і дискурсів, розміщених у просторі за певною соціальною логікою. Аналіз конкретних сегментів мов, використовуваних зокрема в банківській сфері, дозволяє дослідникам реконструювати образ, який владуща еліта прагне сформувати для репрезентації власної мовної політики. Через видимі елементи можливо простежити ті форми ідеології, які політичні актори, відповідальні за формування мовної політики, намагаються показати зовнішньому світові [3; 4, с. 244]. Тому спосіб появи мов у публічному просторі – їхня кількість, ієрархія в межах обмеженого фізичного простору артефакту, шрифтове оформлення текстів чи контекст використання написів – відображає стратегічні цілі мовної політики певної держави, а також надає важливу інформацію про мовні ідеології та позицію

влади. У нашій статті ми насамперед використовуємо ті наукові підходи, які пояснюють особливості використання мови в контексті спілкування держави-завойовника з широкими народними масами нещодавно підкорених територій через призму мовних ідеологій та їхньої символічної репрезентації в публічному просторі [10].

М. Себба в праці «Візуальна побудова лінгвістичної ієрархії: випадок банкнот, монет і марок» зазначає, що банкноти – один зі специфічних елементів мовного ландшафту [5, с. 102]. Держави традиційно надають великого значення візуальному оформленню грошових елементів, адже ці артефакти є масовим об'єктом щоденного використання й водночас носієм певного ідеологічного та культурного змісту. Лінгвальне оформлення грошових знаків свідчить про статус мов, їхню політичну вагу або про намір держави підкреслити, вивисити або приземлити певні культурні, релігійні чи ідеологічні орієнтири. Отже, мовні елементи банкнот можна розглядати як складову символічної політики та один із засобів репрезентації мовної політики держави [5, с. 104; 11, с. 930; 12, с. 220].

Потрібно враховувати, що образ, який держава прагне транслювати через символічні засоби, не завжди повністю відображає реальні наміри мовної політики чи фактичну політичну ситуацію в державі. Публічна репрезентація мовної ситуації може бути лише частиною ширшої політичної стратегії та не обов'язково розкриває приховані мотиви або справжні механізми прийняття рішень. Як зазначає Е. Шохамі, трансльована назовні картина не завжди збігається з реальними політичними цілями, що можуть залишатися прихованими від суспільства [6, с. 54]. Іншими словами, між «декларованою» і «реальною» мовною політикою інколи існує помітний розрив. Формальні документи та офіційні символічні практики можуть створювати певний образ мовної політики, який не повністю відповідає фактичним політичним намірам чи соціальній реальності. Водночас офіційна документація та символічні засоби, безперечно, відіграють важливу роль у процесі формування тієї мовної реальності, яка зрештою складається в суспільстві [13, с. 128].

Ієрархію мов на матеріалі банкнот, монет і печаток досліджував М. Себба [5]. Ш. Паронян і Г. Гхазарян описали роль британських і вірменських банкнот у міжкультурній комунікації та репрезентації національної ідентичності через призму культурологічного й семіотичного аналізу [1]. І. (С.) Черничко та Ч. Фединець вивчали мовне оформлення банкнот Чехо-Словаччини, СРСР та грошових одиниць, що перебували в обігу на території українського Закарпаття, а також зробили огляд сучасної практики оформлення текстів на банкнотах деяких держав світу [12; 14]. Особливості семіотичної міжкультурної комунікації патернів написів на окупаційних бонах рехскомісаріату Україна розглянуто в публікації М. Скопненка та М. Харченка [2].

Мета дослідження – здійснити системний аналіз текстових елементів, наявних на грошових знаках, випущених окупаційною німецькою владою на підкорених територіях Центральної та Східної Європи (крім України) під час Першої та Другої світової воєн, а також описати структуру й форму мовних патернів, носіями яких виступають названі артефакти. Тому нашим головним завданням буде лінгвосеміотичний аналіз текстового оформлення окупаційних банкнот і показ мовних механізмів легітимації влади, контролю та конструювання лінгвального образу культурного простору окупованих територій.

Виклад основного матеріалу дослідження. До аналізу були залучені грошові знаки, випущені в обіг під час німецької окупації в період Першої та Другої світових воєн у таких регіонах:

Литва й Латвія – *острублі* й *остмарки* (локалізовані версії);

протекторат Богемія і Моравія (Чехія) – *корони*¹ (двомовні банкноти з чеськими та німецькими написами);

¹ У сучасній українській літературній мові найменування валюти Австро-Угорщини, Чехословаччини, Чехії доцільно закріпити у формі *корона*, оскільки таке фонетико-морфологічне оформлення цієї номінації має тривалу традицію вживання та історично вмотивоване. Назва *крона* відбиває практику російського слововжитку, який «запозичив цю назву з німецької без адаптації. У чеській мові національна грошова одиниця має назву *koruna*. Немає жодних підстав чеське найменування адаптувати через посередництво двох мов – німецької та російської, надто коли врахувати історію вживання цієї номінації в українській мові» [детальніше див.: 15, с. 72].

Словенія (провінція Лайбах (Любляна)) – *ліри* (емісії з німецькими, словенськими та італійськими написами);

Польща (Генеральне губернаторство) – *злоті* (банкноти з польськими написами);

Обер-Ост (окуповані території Російської імперії) – *острублі* та *копійки*;
окупаційна зона в Румунії – *леї* (з румунськомовними написами).

Під час Першої світової війни німецька окупаційна влада виробила єдиний мовний патерн оформлення бон, оскільки на ранніх *остмарках*, *острублях*, *осткопійках* написи були оформлені німецькою, польською, литовською та латиською мовами [16; 17; 18] (на аверсі панувала німецька, на реверсі написи зроблено німецькою й трьома автохтонними мовами). Твердження про те, що «така багатомовність не була вільним вибором, а радше прагматичною стратегією: вона забезпечувала практичну зрозумілість грошей для різних націй і демонструвала культурну й політичну зверхність Німеччини як головного емітента. У цих перших патернах функційність відігравала провідну роль, а ідеологічний складник написів ще не був сформований» [2, с. 41] потребує певного доповнення. Європейські тоталітарні ідеології різних напрямів у той час ще не були остаточно викристалізовані, тому тодішні окупаційні бони й не демонструють чіткої вербалізації ідеологічних засад.

У Румунії (в окупованій / контрольованій зоні, 1917 р.) в обігу перебували *леї*. Патерни цих банкнот побудовані інакше, ніж на розглянутих вище *острублях* та *остмарках*. Напр., на банкноті 1000 лей реверс цілковито румунськомовний [19] (емітент – «Banca Generală Română», «Secție de emisie»). Інформація про зв'язок з Німеччиною з'являється всередині гарантійної формули: «Emise pe baza unui privilegiu special și acoperite printr'un deposit în numerar la Banca Imperiului German, Berlin». У леях патерн указує на німецьку фінансову присутність (укр. *Випущено на підставі спеціального розпорядження та забезпечено грошовим депозитом Німецького імперського банку, Берлін*), а не настановчу. Каральний перформатив («Falsificatorii <...> se vor pedepsi») винесено на реверс і реалізовано одномовно (румунською). Ідеологічно це союзницька модель залежності: локальний емітент, локальна мова, зовнішня (берлінська) парасолька забезпечення.

Іншу конфігурацію спостерігаємо в проєкті банкноти *1000 злотих*, яка так і не була випущена в обіг під час окупації Польщі (1941). Німецьких написів на банкноті, запланованій для емісії в Генеральній губернії, немає, використання лише польської мови для оформлення платіжного засобу відображає стратегічну спробу окупаційної адміністрації мімікрувати під польську національну грошову одиницю. Це своєрідний спосіб створити ілюзію продовження традиції обігу довоєнної Польщі, намагання «злитися зі старими грішми». Емітент названий «Bank Emisyjny w Polsce» (укр. *Емісійний банк у Польщі*), іменник *Polska* в написах цієї бони зберігає функцію хороніма, на відміну від написів на окупаційних *карбованцях*, патерни яких зводили одиницю *Україна* до ролі ергоніма [2, с. 42]. За інформацією сайту mojebanknoty.cba.pl, первісно на реверсі аналізованої банкноти 1000 злотих був запланований також текст українською мовою, але в остаточному варіанті всі написи виконали польською. Появу українського тексту на цих грошових знаках польські дослідники трактують як безсумнівну спробу з боку німецької влади «здобути прихильність українських націоналістів з дистрикту Галичина» [20]. Проте, на нашу думку, намір використати українську мову в оформленні патернів бони варто розглядати набагато ширше: це ще одне свідчення побудови складної мультимодальної картини символізації влади для підкорених народів, серед яких були й українці Галичини. Вилучення української мови з оформлення патернів грошового знака свідчить про те, що цей ідіом у Генеральній губернії не посідав високого символічного статусу в офіційному дискурсі. Банкнота залишилася в історії як нереалізований проєкт, а не реальний артефакт грошового обігу періоду німецької окупації.

У протектораті Богемії і Моравії (1939–1944) в обігу перебували *корони*, у патернах яких чітко проступає стандартизована німецько-чеська двомовна симетрія. З перших протекторат-

них випусків корони запанувала нова політична рамка через форму прямого найменування: «Protektorat Böhmen und Mähren / Protektorát Čechy a Morava». Уже на номіналі 50 корон 1940 р. бачимо однотипну двомовну номінацію («fünfzig kronen / padesát korun») і датування «Prag den 12 September 1940 – V Praze dne 12 září 1940», що вводить дзеркальність мов не лише в лексичній, а й у календарно-діловій формулі [21]. Усі написи виконано рівновеликим шрифтовим оформленням двома мовами з обох боків банкноти. До 1944 р. цей формат закріплюється як ритуальна формула влади, доповнена обов'язковим каральним рефреном «Nachmachung wird bestraft – Padělaní se trestá».

Кульмінація юридизації тексту на коронах припадає на великі номінали: на 1000 коронах 1942 р. простежуємо розгорнуті покликання на закони 1920 і 1925 рр. та урядове розпорядження 1939 р. (двома мовами), тому банкнота стає правовим документом у форматі грошового знака [22]. Двомовно подані ідентифікатори емітента («Nationalbank für Böhmen und Mähren in Prag / Národní Banka pro Čechy a Moravu v Praze»), посади («Bankrat – Bankovní Rada», «Gouverneur – Guverner», «Oberdirektor – Vrchní Ředitel») та фінальна каральна формула. На банкноті 5000 корон 1944 р. цей патерн повторюється без відхилень: ті самі правові прив'язки (1920, 1925, 1939), та сама подвійна інституційна номінація, і той самий двомовний каральний перформатив [23].

Показові зміни в текстовому наповненні банкноти 5000 корон «республіканської» матриці (1943) зі збереженням довоєнних чеських патернів грошового знака («Republika Československá», покликання на закони 1919–1920 рр., каральний перформатив «padělaní <...> trestá») [24]. (Історію запровадження в обіг такої довоєнної форми корони свідомо залишаємо поза коментарем.) У мовному плані це вияв накладання текстових режимів: попереднього суверенного дискурсу (республіканського) на окупаційний. На реверсі банкноти наявні позначення номіналу словацькою, німецькою, українською (етимологічним правописом, уживаним на закарпатських землях у першій третині ХХ ст.), угорською. Деякі банкноти довоєнної чехословацької корони містили в собі позначення банкнотних номіналів лише чеською та німецькою мовами [25; 12, с. 220] на реверсі. Окупаційна адміністрація вивела мову завойовника в розряд найпомітнішої. Еволюція патернів на окупаційних коронах іде від позначення статусу протекторату (1940) до максимально деталізованої правової легітимації (1942–1944) без зміни базового каркаса *двомовність + покарання*. Ідеологічно це заміна «м'яких» жестів локальної присутності на сувору нормативну оптику: валюта постає не як символ ідентичності, а як норма / припис, що сам себе актуалізує та обґрунтовує закони регіону.

У провінції Лайбах (Любляна) перебували в обігові *ліри*. Лайбахські випуски показують тримовну композицію як спосіб одночасного підпорядкування кільком просторам легітимації. У малому номіналі 10 лір виступають словенська й німецька [26] (на реверсі подано номінал «Zehn Lire», хоч написи німецькою наявні й на аверсі). Банкнота 1000 лір 1944 р. випуску містить німецький напис «Geldanweisung». Фактично німецькомовний аверс визначає бону як «грошову розписку», а не «повноцінну банкноту». На боні подано інформацію про гарантійне ядро: «gedeckt durch ein <...> Sperrguthaben bei der Banca d'Italia» [26], тобто фінансове забезпечення грошей спирається на італійську систему, а не німецьку, що вирізняє ці грошові знаки серед усіх інших окупаційних. Наявна на боні адміністративна формула «Ausgegeben auf Grund der Entscheidung des Chefs der Provinzialverwaltung in Laibach <...> 14 X 1944» прив'язує чинність до акта місцевої влади (укр. *Випущено на підставі ухвали голови крайової адміністрації в Любляні*), а не до абстрактного поняття «Verordnung» (укр. *регулювання*). Отже, тримовність патернів на окупаційних грошах у Лайбаху – це не просто «комунікативна широта», а перехресна легітимація (німецький контроль, словенська спрямованість, італійське фінансове забезпечення). З погляду пропаганди це заміщення прямої імперської опіки дискурсом технічної забезпеченості: не «Рейх гарантує», а «депозит в Італії».

Висновки. Порівняльний аналіз мовних патернів на банкнотах, випущених у різних окупаційних зонах німецького контролю, дає підстави для узагальнених висновків щодо принципів

організації мовної ієрархії у фінансовому дискурсі Німеччини періодів світових воєн. Насамперед встановлено, що розподіл мов і функцій написів безпосередньо корелює з місцем відповідних територій в ідеологічній системі окупаційної влади. У випадку банкнот, призначених для Богемії і Моравії, а також для України (зокрема емісій 1942 р.), німецька мова виконує роль нормативного й правового коду, тоді як місцеві мови використані переважно в ролі інструмента донесення інформації до підконтрольного населення. Цим сформовано чітку асиметрію: мова влади (німецька) закріплює статус і контроль, а мова адресата обмежена функцією комунікативного посередника.

Проте ці патерни не були панівними в усіх зонах окупації. Польські окупаційні злоті 1941 р. демонструють специфічну модель, у якій на аверсі не подано прямої німецькомовної правової риторики, що свідчить про інший підхід до мультимодальної візуальної легітимації влади. Окупаційні бони, емітовані для Словенії (провінція Лайбах), містять тримовну структуру написів, де кожна мова виконує окрему функцію: німецька репрезентує контроль, словенська забезпечує комунікацію з населенням, а італійська слугує гарантійним кодом. Натомість у румунській окупаційній зоні простежується тенденція до монолінгвального оформлення банкнот із домінуванням місцевої мови, хоча при цьому зберігається імпліцитна вказівка на німецьке забезпечення.

Отже, патерни написів на окупаційних німецьких бонах свідчать про поєднання універсального та варіативного: з одного боку, німецька мова скрізь функціонує як носій політичної та ідеологічної влади, з іншого – способи інтеграції місцевих мов до візуалізації політичної ідеології відрізняються залежно від регіонального контексту. Двомовні та багатомовні патерни, зокрема на банкнотах, призначених для України й Чехії, демонструють прагнення окупаційної адміністрації створити видимість урахування локальної ідентичності, зокрема й через стилізацію під національні грошові зразки. Це підтверджує думку, що фінансова сфера у своїй візуально-текстовій репрезентації виступає не нейтральним середовищем, а інструментом символічного впливу, що відображає боротьбу за владу, контроль і культурну домінацію.

Перспективи наступних досліджень полягають у розширенні лінгвосеміотичного аналізу текстових написів грошових знаків у контексті мультимодальної репрезентації влади. Такий підхід дозволить глибше осмислити символічну функцію мови в політичному дискурсі, процеси конструювання семіотичних кодів влади, а також історію функціонування номінацій на позначення грошових одиниць у різних мовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Shushanik H. Paronyan and Grigor A. Ghazaryan. Transcultural communication and national identity: A cultural and semiotic analysis of Armenian and British banknotes. *InScriptum: A Journal of Language and Literary Studies*. 2022. No 3 (3). pp. 135–154.
2. Скопненко М., Харченко М. Патерни написів на окупаційних грошах рейхскомісаріату «Україна»: ідеологія крізь призму мовних засобів. *Money & Banking: історія та майбутнє грошей : тези доповідей II міжнародної наукової конференції «Money & Banking: історія та майбутнє грошей» (м. Київ 18–19 вересня 2025 року)*. Київ, 2025. С. 40–44.
3. Kroskirty P. V. Regimenting language. In Paul V. Kroskirty ed. *Regimes of Language: Ideologies, Politics and Identities*. Santa Fe: School of American Research Advanced Seminar Series, 2000. pp. 1–34. DOI: <https://doi.org/10.1525/ae.2002.29.1.176>.
4. Blommaert J. Language Policy and National Identity. In T. Ricento ed. *An Introduction to Language Policy: Theory and Method*. Malden, MA: Blackwell Publishing Ltd, 2006. pp. 238–254. DOI: https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.2007.00639_20.x.
5. Sebba M. The visual construction of language hierarchy: The case of banknotes, coins and stamps. *Journal of Language and Politics*. 2013. Vol. 12/1. P. 102. DOI: <https://doi.org/10.1075/jlp.12.1.05seb>.
6. Shohamy E. *Language policy: Hidden agendas and new approaches*. London: Routledge, 2005. 208 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203387962>.

7. Spolsky B. *Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 250 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511615245>.
8. Dal Negro S. Local policy modeling the linguistic landscape. In E. Shohamy – D. Gorter eds. *Linguistic landscape. Expanding the scenery*. New York & London: Routledge, 2009. pp. 206–218.
9. Scollon R., Scollon S. Wong. *Discourses in place: Language in the material world*. London: Routledge, 2003. 258 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203422724>
10. Jaworski A., Thurlow C. Introducing Semiotic Landscapes. In Adam Jaworski – Crispin Thurlow eds. *Semiotic Landscapes: Language, Image, Space*. London: Continuum, 2010. pp 1–40. DOI: <https://doi.org/10.2307/41329700>.
11. Raento P., Hämäläinen A., Ikonen H., Mikkonen N. Striking Stories: A Political Geography of Euro Coinage. *Political Geography*. 2004. 23/8. pp. 929–995. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2004.04.007>.
12. Cserniczkó I., Fedinec C. Jazyky na papierových platidlách mnohonárodných štátov na príklade Česko-Slovenska a Sovietskeho Zväzu 1. *Jazykovedný časopis*. 2022. Vol. 73: Issue 2 (September 2022). pp. 213–231. DOI: <https://doi.org/10.2478/jazcas-2023-0006>.
13. Puzey G. Two-Way Traffic: How Linguistic Landscapes Reflect and Influence the Politics of Language. In Gorter D., Marten H. F., Van Mensel L. eds. *Minority Languages in the Linguistic Landscape*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012. 127–147. DOI: https://doi.org/10.1057/9780230360235_8.
14. Берегсасі А., Черничко С. Гроші та мовна політика. Візуальна конструкція мовної політики на території сучасного Закарпаття. *Törökbálint: Termini Egyesület*, 2020. 120 с. DOI: <https://doi.org/10.38143/Nyr.2021.2.249>.
15. Скопненко О. Назви грошових одиниць у сучасній українській літературній мові: проблеми адаптації форм і сполучуваність. *Money & Banking: історія та майбутнє грошей : тези доповідей II міжнародної наукової конференції «Money & Banking: історія та майбутнє грошей» (м. Київ 18–19 вересня 2025 року)*. Київ, 2025. С. 68–72.
16. 20 Kopeken Ostbank für Handel und Gewerbe, Darlehnskasse Ost. *Numista*. URL: <https://en.numista.com/catalogue/note207438.html> (дата звернення: 20.03.2026).
17. ½ Mark Darlehnskasse Ost. *Numista*. URL: <https://en.numista.com/catalogue/note209564.html> (дата звернення: 20.03.2026).
18. 1000 Mark Darlehnskasse Ost. *Numista*. URL: <https://en.numista.com/catalogue/note209571.html> (дата звернення: 20.03.2026).
19. 1000 Lei BGR – German Occupation. *Numista*. URL: <https://de.numista.com/catalogue/note210243.html> (дата звернення: 20.03.2026).
20. 1000 złotych 1941. *Mojebanknoty*. URL: <https://mojebanknoty.cba.pl/banknoty-polskie/generalne-gubernatorstwo-polski/bank-emisyjny-w-polsce-1941/1000-zlotych-1941.php> (дата звернення: 20.03.2026).
21. 50 Korun. *Numista*. URL: <https://de.numista.com/catalogue/note232620.html> (дата звернення: 20.03.2026).
22. 1000 Korun. *Numista*. URL: <https://de.numista.com/catalogue/note306895.html> (дата звернення: 20.03.2026).
23. 5000 Korun [1944]. *Numista*. URL: <https://en.numista.com/catalogue/note285773.html> (дата звернення: 20.03.2026).
24. 5000 Korun [1943]. *Numista*. URL: <https://de.numista.com/catalogue/note277702.html> (дата звернення: 20.03.2026).
25. 100 Korun 1931. *Numismatika*. URL: <https://www.numismatika-zlin.cz/bankovky/bankovky-ceskoslovensko/bankovky-1939-1945-sk/produkt-100-korun-1931-pretisk-1939/> (дата звернення: 20.03.2026).
26. 10 Lira. *Numista*. URL: <https://de.numista.com/catalogue/note295606.html> (дата звернення: 20.03.2026).
27. 1000 Lira. *Numista*. URL: <https://de.numista.com/catalogue/note295610.html> (дата звернення: 20.03.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 31.03.2026
 Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026
 Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.05.2026